Progresjonsplan for de kommunale barnehagene i Larvik Kommune



Progresjonsplanen er laget med utgangspunkt i Rammeplan for barnehager, og hva denne sier om barnehagens innhold. Progresjon innebærer at alle barn i barnehagen skal få utfordringer tilpasset sine erfaringer, interesser, kunnskaper og ferdigheter slik at de opplever fremgang og mestring. Personalet skal bidra til at barna får nye impulser og opplevelser i lek og læringsprosesser.

Omsorg

Omsorgen barna får i barnehagen legger grunnlaget for utvikling av trygghet og trivsel. Gjennom opplevelsen av voksnes omsorg utvikler barn empati og tillit til seg selv om andre. I barnehagen skal alle barna oppleve å bli sett, forstått, respektert og få den hjelp og støtte de har behov for. Barnehagen skal aktivt legge til rette for omsorgsrelasjonen mellom barn og voksne og mellom barna*(Rammeplan 2017).*

For å sikre dette skal personalet:

- Ivareta barnas behov for fysisk omsorg, også behovet for ro og hvile
- Legge til rette for at barna kan knytte seg til personalet og hverandre
- Sørge for at barna opplever trygghet, tilhørighet og trivsel
- Møte alle barn med åpenhet, varme og interesse
- Være lydhør for barnas uttrykk og imøtekomme barnas behov med sensitivitet
- Støtte og oppmuntre barna til å både vise og motta omsorg

1-2år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Trygg tilknytning til minst en voksen på avdelingen	Barnet viser tillit ved for eksempel å søke trøst, vise glede, og ved hjelp til følelsesregulering
Bli kjent med følelsene sine	Barnet viser at det gjenkjenner andre barns følelsesuttrykk, for eksempel ved å imitere, eller gjennom å vise ved følelseskort (ASK)
Tar i mot og søker trøst	Har en trygg tilknytning og viser tillit til minst en voksne på avdeling
3-4 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Gjenkjenne andres følelser	Barnet viser at det gjenkjenner andre barns følelsesuttrykk, for eksempel ved å imitere, eller gjennom å vise ved følelseskort (ASK)
Får veiledning i følelsesregulering	Mestre å regulere egne følelser til en viss grad
Barnet søker positiv bekreftelse/tar i mot ros	Vises gjennom at barnet søker oppmerksomhet mot seg selv, og viser glede av ros
Barnet viser evne til prososial adferd	Barnet viser evne til å utføre handlinger for å glede andre. For eksempel å gi trøst eller hente noe som er mistet på gulvet
4-5 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Viser økt prososial adferd	Ønsker å bidra til at andre har det bra. Hjelper andre følelsesmessig.
Har tillit til at voksne går inn i situasjoner med gode hensikter	Barnet er åpne om hva som faktisk har skjedd i situasjonen
Uttrykker grunnleggende behov	Barnet forklarer seg godt ved å bruke ord som “hva”, “hvordan” og “hvorfor”.

5-6 år	
Hva skal barna erfare?	**Evaluering (måloppnåelse)**
Regulerer egne følelser og mestrer å sette andres følelser foran egne	Barnet gir fra seg en leke et annet barn ønsker å leke med, venter på tur, inkluderer andre barn
Utøver omsorgshandlinger	Gir trøst og omsorg til andre
Ber om hjelp ved behov	Spør om hjelp fra både voksne og andre barn
Opplever å være god nok	Viser stolthet og glede over egne handlinger. Viser trygghet ved å uttrykke egne meninger i fellesskapet.

Læring

Barna skal oppleve et stimulerende miljø som støtter deres lyst til å leke, lære, utforske og mestre. Barnas nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes. Dette kan barnehagen gjøre gjennom å introdusere nye temaer og materialer.
Barna skal få undersøke, oppdage og forstå sammenhenger, utvide sine perspektiver og få ny innsikt.
De skal få bruke hele kroppen og alle sanser i sine læringsprosesser. Barnehagen skal bidra til læringsfellesskap der barna skal få bidra i egen og andres læring*(Rammeplan 2017)*.

<u>For å sikre dette skal personalet:</u>

- Sørge for et inkluderende fellesskap i barnehagen
- Legge til rette for at barna kan bidra til egen og andres læring
- Legge til rette for helhetlige læringsprosesser som fremmer allsidig utvikling
- Være oppmerksomme på barnas interesse og ta utgangspunkt i dette for å legge til rette for læring
- Støtte og berike barnas initiativ, undring, nysgjerrighet, kreativitet, læringslyst og tro på egne evner
- Utvide barnas egne erfaringer og sørge for progresjon i barnehagens innhold
- Skape forståelse og mening rundt temaer barna tar opp
- Sørge for at alle barn opplever både utfordringer og mestring

1-2år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna utforsker barnehagen både ute og inne	Viser nysgjerrighet og er aktivt utforskende
Barna observerer andre og lærer gjennom både observasjon og direkte samspill.	Observerer og hermer etter andre barn/voksne, og spiller videre på andres initiativ
Barnet viser begynnende evne til undring	Undersøker ulike fenomener gjennom utforskning eller ved å henvende seg til andre.
3-4 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna er nysgjerrige og spørrende til omgivelsene	Barna spør om informasjon i samspill med andre

Barnet viser en iboende kraft til å erfare og lære	Utforsker, prøver, inviterer inn, deler glede og imiterer. Opprettholder et felles fokus med en voksen eller et barn over tid.
Barnet får begynnende forståelse av omverdenen og andres perspektiver	Barnet viser forståelse og aksept for mangfold og ulikhet.
4-5 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet inviterer til felles fokus og reflekterer rundt kjent kunnskap	Leder samtaler og aktiviteter, lytter til de andre. Ønsker samspill for å få noen å sparre med.
Indre motivasjon til læring	Barnet tar utfordringer og viser evne til å øve for å mestre. De er ivrig på å vise frem hva de klarer. Søker oppmerksomhet og oppsøker nye situasjoner.
5-6 år	
Hva skal barna erfare?	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet søker informasjon utover den informasjonen som gis av den voksne	Etterspør informasjon, er med på refleksjon, tankekart og har forslag til hvor de kan finne informasjon om det de lurer på
Barnet prøver ut kunnskapen sin i lek og gjennom samtaler med andre	Deler og høster kunnskap
Kontinuitet	Kan holde på med et prosjekt over tid og utvide det

Lek

Barnehagen skal ivareta barnas behov for lek – leken skal ha en sentral plass, og lekens egenverdi skal anerkjennes. Barnehagen skal gi gode vilkår for lek, vennskap og barnas egen kultur. Leken skal være arena for barnas utvikling, læring og sosial -og språklig samhandling. Barnehagen skal inspirere til - og gi rom for ulike typer lek både inne og ute. Barna skal oppleve glede, humor, spenning og engasjement gjennom lek -alene og sammen med andre*(Rammeplan for barnehagen 2017)*.

<u>For å sikre dette skal personalet:</u>

- Ha fokus på organisering av rom, tid og lekemateriale
- Legge til rette for felles erfaringer som grunnlag for lek
- Lage inkluderende lekemiljø
- Observere, analysere, støtte og delta i leken
- Være bevisst på sin egen rolle i leken
- Veilede i barnas lek
- Ta initiativ til lek og bidra til at alle inkluderes

1-2år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Kroppslig “tumlelek”	Barnet har en kroppslig væremåte og er grovmotorisk i sin lek, som løpe, tumle, helle, putte, samle, bære

Imitasjon	Barnet tar positiv kontakt med andre barn og voksne, og responderer/bygger på lekehandlinger og kontakt rettet mot seg
Engasjement rundt lek	Barnet uttrykker følelser i leken, som glede og frustrasjon.
Begynnende parallellek	Barnet leker parallelt med andre barn, gjerne med samme lekemateriale
Viser glede ved sang, rim og regler	Viser glede i sang/bevegelses leker og kjenner flere sanger og bevegelser med voksenstøtte.
3-4 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Begynnende konstruksjonlek	Barnet viser interesse for ulike typer konstruksjonsmateriale som klosser og duplo
Begynnende rollelek og late som lek	Barnet mestrer å skille mellom lek og virkelighet Barnet retter oppmerksomheten mot hverandre i lek.
Inkluderende samspill	Barna inviterer hverandre med i lek
Mestrer enkle lekeregler	Barnet mestrer enkle lekeregler og turtaking.
Viser glede ved og etterspør sang, rim og regler	Viser glede i sang/bevegelses leker og kjenner flere sanger og bevegelser med voksenstøtte.
4-5 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet mestrer rollelek	Skiller klart mellom lek og virkelighet og bruker uttrykk som “det er bare på lat”
Begynnende mestring av regellek	Barnet mestrer regellek ved hjelp av en voksen Kjenner regler i leker som “hauk og due”, “haien kommer” osv.
Barnet er mer selvstendig i leken	Barna fordeler roller seg imellom, de forestiller seg, forvandler seg selv, objekter, inventar og rom for å skape lekeverdener
Søker å løse utfordringer i leken for å reparere den	Søker voksne for hjelp og setter ord på utfordringene
Viser begynnende interesse for konstruksjonslek med mindre materiell	Perler med små perler, begynner å bevisstgjøre seg farger og mønster. Bruker fantasien til å konstruere med klosser og lego
Kjenner flere sangleker, rim og regler	Deltar aktivt i sang/bevegelses leker og kjenner flere sanger og bevegelser uten voksenstøtte.
5-6 år	
Hva skal barna erfare?	**Evaluering (måloppnåelse)**

Viser evne til å tilpasse leken for å inkludere andre	Tilpasser rollene i leken så alle får delta. Tar i mot andres innspill til leken.
Tar lederskap	Gir retning i leken, kommer med innspill, fører leken fram
Konsentrasjon og kontinuitet	Holder seg i lek over tid og finner tilbake til leken igjen dersom den blir avbrutt.
Utfordrer seg selv i fysisk lek	Mestrer å klatre høyere, løpe lenger og utfordrer seg selv fysisk.
Mestrer regellek og sanglek	Mestrer regellek og sanglek med flere regler uten voksenstøtte. Kan sette igang denne leken selv i gruppa.

Danning

Barnehagen skal legge grunnlaget for deltakelse i demokratiske fellesskap. Dette skal gjøres ved at personalet støtter barna i å forholde seg prøvende og nysgjerrig til omverdenen. Barnehagen skal videre fremme samhold og solidaritet, samtidig som barnas individuelle uttrykk og handlinger skal verdsettes og følges opp. Barnehagen skal bidra til at barna skal forstå felles verdier og normer som er viktige for fellesskapet, og bidra til at barna føler en tilhørighet til samfunnet vårt. Barna skal få medvirke til å forme hverdagen sin i barnehagen. De skal få uttrykke synspunkter og meninger. Gjennom samspill, dialog, lek og utforsking skal barnehagen bidra til at barna utvikler kritisk tenkning, etisk vurderingsevne, evne til å yte motstand og handlingskompetanse, slik at de kan bidra til endringer (Rammeplan 2017).

For å sikre dette skal personalet:

- Tilrettelegge for meningsfulle opplevelser og støtte barnas identitetsutvikling
- Støtte barnas engasjement i fellesskapet
- Synliggjøre og verdsette ulike behov, meninger og perspektiver i fellesskapet
- Anerkjenne og følge opp barnas perspektiver og handlinger
- Utfordre barnas tenking og invitere de inn i utforskende samtaler
- Synliggjøre og fremme mangfold og ulikheter

1-2år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet uttrykker egne følelser og behov	Barnet gir uttrykk for egne følelser og behov
Barnet er kjent med barnehagens rutiner	Barnet viser at det forstår dagens rytme
Barnet er en del av fellesskapet under måltidet	Barnet sitter ved bordet og deltar i samspill under måltidet
3-4 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet har en følelse av å være en del av fellesskapet og opplever å kunne påvirke egen hverdag	Barnet tar gjentakende kontakt med barn og voksne, og forventer tilpasset respons

Barnet er oppmerksom på mennesker rundt seg og viser empati og hensyn	Viser glede over samspill med andre, savner venner, trøster hverandre o.l Henter voksne ved behov for hjelp.
Barnet viser prososial adferd	Barnet deler, står i kø, deltar i samlingstund, inkluderer i lek osv.
Barnet viser selvhevdende adferd	Barnet sier “stopp” og setter egne grenser
4-5 år	
Hva skal barna erfare	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet viser selvhevdende adferd	Barnet oppsøker hjelp i situasjoner det er behov for det Barnet mestrer å sette grenser for egen komfortsone
Barnet viser prososial adferd	Barnet viser empati, omsorg og begynnende forståelse for mangfold.
5-6 år	
Hva skal barna erfare?	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barnet viser selvhevdende adferd	Barnet formidler egne behov og tanker. Barnet mestrer å forhandle om egne behov. Barnet står opp for egen mening Barnet har kunnskap om hva som er rett og galt.
Har tro på egen verdi	Barnet påvirker fellesskapet og tar sin plass i gruppen.
Barnet viser prososial adferd	Barnet kjenner grunnleggende høflighet som å si “hei”, “hade”, “takk” osv. Barnet mestrer å vente på tur. Barnet kan fullføre en oppgave Barnet kan følge beskjeder gitt i felleskap Barnet er inkluderende og forstår at det er en del av en gruppe

Kommunikasjon, språk og tekst

Rammeplanen sier: Gjennom arbeid med fagområdet skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer. I barnehagen skal barna møte ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid. Barnehagen skal bidra til at barn leker med språk, symboler og tekst og stimulere til språklig nysgjerrighet, bevissthet og utvikling.

Hovedmål for fagområdet:

- uttrykker sine følelser, tanker, meninger og erfaringer på ulike måter
- bruker språk til å skape relasjoner, delta i lek og som redskap til å løse konflikter
- videreutvikler sin begrepsforståelse og bruker et variert ordforråd
- leker, improviserer og eksperimenterer med rim, rytme, lyder og ord

1-2år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Viser interesse for vanlige hverdagsord Bruker peking kommunikativt	Hjelpe barnet med å sette ord på opplevelser, følelser og erfaringer	Hvordan bruker personalet språket aktivt i samspill med barn?
Erfare at språket er et red-skap for å kunne uttrykke behov, ønsker og følelser	Skape et språkmiljø der barna får mulighet til å oppleve glede ved å bruke språk og kommunisere med andre.	På hvilken måte er personalet språkstøtte i samspill med andre barn?
Barna skal bades i språk! Utvide begrepsforståelsen, ordforrådet og språkforståelsen. Få positive opplevelser med billedbøker og bøker med enkel tekst	Synge,bruke regler,klappeleker og hverdagsspråk Fortelle eventyr og fortellinger ved hjelp av konkreter Ha bøker tilgjengelig på avdelingene	I hvilken grad er språkmiljøet preget av personalets evne til å benevne gjenstander og handlinger? På hvilken måte legger personalet til rette for leseglede for barna? På hvilken måte varierer personalet utvalget av bøker på avdelingen? I hvor stor grad bruker personalet språk forsterkede virkemidler(bilder, pictogrammer, konkreter m.m) i hverdagen?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**

Bruker språket aktivt for å uttrykke ønsker, følelser og behov	Skape et variert og trygt språkmiljø	Hvordan legger personalet til rette for at språket kan brukes til å ytre ønsker og behov i lek og samspill
Delta daglig i samspill og samtaler med barn og personalet	Personalet skal være en aktiv samtalepartner i alle hverdagssituasjoner	På hvilken måte opptrer voksne som aktive samtalepartnere med alle barn
Utvikle begrepsforståelse gjennom å gjøre erfaringer, samtale og undre seg sammen	Leke med språket, lyder og stavelser. Synge, bruke regler, rime og klappe.	På hvilken måte bruker vi sang, rim og regler som en aktiv del av hverdagen?
Ha et variert utvalg billedbøker med tekst tilgjengelig	Lese for barna daglig Erfare bøker med ulikt tematisk innhold	På hvilken måte bruker personalet bøker spontant og i planlagt høytlesing? På hvilken måte varierer personalet utvalget av bøker på avdelingen?
4-5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Bruker språket aktivt for å uttrykke ønsker, følelser og behov	Skape et variert og trygt språkmiljø	Hvordan legger personalet til rette for at språket kan brukes til å ytre ønsker og behov i lek og samspill
Undrer seg, stille spørsmål og reflekterer i samtale med andre barn og personalet	Personalet undrer seg og filosoferer sammen med barna	På hvilken måte opptrer voksne som aktive samtalepartnere med alle barn
Bli bevisst på ord, bokstavlyder og stavelser	Samtale om bokstavlyder, linjer/leseretning og tekst.	Hvordan legger personalet til rette for arbeid med bokstavlyder, leseretning og språkleker?
Oppleve daglig glede ved høytlesning og fortelling	Bruke ulike virkemidler for å skape samtale, leselyst, spenning og glede rundt fortellinger.	På hvilken måte bruker personalet bøker/tekst i ulike leseaktiviteter?
Kunne argumentere for og i mot, samt hevde egne synspunkter i lek og andre hverdagssituasjoner	Møte barns argumentasjon og anerkjenne barns følelser. Hjelpe barnet til å se andres perspektiv	Hvordan sikrer personalet at barn blir sett og hørt?
Vise begynnende interesse for lesing og skriving, feks kjenne igjen eget navn og egen bokstav.	Inspirere til barns lek med og utforskning av skriftspråket	Hvordan møter personalet barn som viser interesse for skriving og lesing?

	Bruke navnbilder aktivt i hverdagen	
5-6 år		
Hva skal barna erfare?	**Hvordan? (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna blir lest for i lengre tekstbøker	Legge til rette for høytlesing av bøker med flere kapitler	Hvilke bøker har vi lest sammen? Hvilken respons ga barna?
Barna får dikte sine egne historier.	Legge til rette for undring og fantasi Skrive ned barnehistorier/ synliggjøre barnas historier.	Hvilke historier har vi dokumentert?
Barna får erfaringer med tall, bokstaver og grunnleggende begreper.	Gjennom synliggjøring og i arbeid med barnegruppa Eks: spill, materiell, bokstaver fremme på avdeling	Har barna erfaring med tall, bokstaver og grunnleggende begreper?
Være kjent med ordbildet av eget navn og øver på å skrive navnet sitt.	Synliggjøring av barnas ordbilde Øve på å skrive eget navn.	Kjenner barnet ordbildet av eget navn? Kan det skrive eget navn?
Barna blir oppfordret til å ta ordet i en gruppe	Gi rom og plass til alle. Oppmuntre alle til å ta ordet.	Hvordan oppleves tryggheten i gruppa?
Barnas språkhumor videreutvikles.	Tulle og tøyse med ord, Rim, regler, vitser og gåter	Gi eksempler på barnas humor
Barna oppfordres til i større grad å løse konflikter uten hjelp av voksne	Gi rom og veiledning for å løse konflikter uten hjelp av voksen.	Hvordan oppleves barnas selvstendighet til å løse konflikter?
Barna reflekterer rundt hvordan vi snakker til/med hverandre	Gi rom og veiledning til å snakke pent om og med hverandre	Hvordan oppleves læringsmiljøet i gruppa?
Vi oppmuntrer til å hevde egne meninger og lytter til andres	Gi rom for alles mening og oppfordre andre til å lytte og følge med.	Hvordan oppleves barnas evne til å lytte til andre?

Kropp, bevegelse, mat og helse

Rammeplanen sier: *Barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur, mentalt og sosialt velvære og fysisk og psykisk helse. Barna skal inkluderes i aktiviteter der de kan få være i bevegelse, lek og sosial samhandling og oppleve motivasjon og mestring ut fra egne forutsetninger. Barnehagen skal bidra til at barna blir kjent med kroppen sin og utvikler bevissthet om egne og andres grenser.*

Hovedmål for fagområdet:

- opplever trivsel, glede og mestring ved allsidige bevegelseserfaringer, inne og ute, året rundt

- blir kjent med egne behov, får kjennskap til menneskekroppen og utvikler gode vaner for hygiene og et variert kosthold
- videreutvikler motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper
- opplever å vurdere og mestre risikofylt lek gjennom kroppslige utfordringer
- blir trygge på egen kropp, får en positiv oppfatning av seg selv og blir kjent med egne følelser
- setter grenser for egen kropp og respekterer andres grenser

1-2 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Mat med ulik smak og konsistens	Tilby varierte matvarer og pålegg	Hva tilbyr barnehagen av mat?
Matglede og felleskap	Personalet skal delta aktivt i måltidet Legge til rette for at barna kan hjelpe til	På hvilken måte deltar personalet aktivt i måltidet og bidrar til matglede? På hvilken måte kan barna delta i tilberedning av mat?
Kroppen kan brukes til ulike bevegelser og kjenne på egne grenser	Utnytte hverdagssituasjoner slik at barna opplever ulik bevegelse, klare selv og oppmuntres til å sette grenser	Hvordan legger avdelingen til rette for kroppslig aktivitet? Hvordan veileder vi barna i egen grensesetting?
Barna skal oppleve ulike følelser og sette ord på egne følelser	Personalet må anerkjenne og følge barnas følelser, og hjelpe dem å sette ord på dem	Hvordan anerkjenner personalet barns følelser og hvordan hjelper vi barna til å sette ord på dem?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Deltar i tilberedelse av mat og opplever ulike smaksopplevelser Opplever matglede	Tilby varierte matvarer og pålegg Personalet skal delta aktivt i måltidet	Hva tilbyr barnehagen av mat?
Samtaler og erfaring med hvor maten kommer fra, og hvordan den fungerer i kroppen	Hvordan brukes matlaging som en pedagogisk aktivitet?	Hvordan brukes matlaging som en pedagogisk aktivitet?
Ulike bevegelsesmønster og ulikt underlag	Legge til rette for variert lek og turer utenfor barnehagens område	Hvordan gjennomfører og tilrettelegger vi for variert lek og turer?
Livsmestring og strategier for å mestre motgang	Være gode rollemodeller og veileder barna.	Hvordan lærer vi barna å mestre motgang og hvilke strategier tas i bruk?

4-5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Deltar i tilberedelse av mat og opplever ulike smaksopplevelser Opplever matglede	Tilby varierte matvarer og pålegg Personalet skal delta aktivt i måltidet	På hvilken måte deltar personalet aktivt i måltidet og bidrar til matglede? På hvilken måte kan barna delta i tilberedning av mat?
Samtaler og erfaring med hvor maten kommer fra, og hvordan den fungerer i kroppen	Hvordan brukes matlaging som en pedagogisk aktivitet?	Hvordan brukes matlaging som en pedagogisk aktivitet?
Mat på tur	Bruke matlaging som pedagogisk aktivitet både ute og inne	På hvilken måte brukes matlaging som pedagogisk aktivitet både ute og inne?
Samtaler og opplevelser rundt hvordan matservering kan gjøres på en bærekraftig måte	Organisere matlaging på en slik måte at det blir minst mulig matsvinn	Hvordan bidrar personalet til minst mulig matsvinn? Hvordan gir vi barna kunnskap om det?
Mestring og risiko gjennom kroppslige utfordringer	Gi barna tillit til å vurdere risiko og være deltagende i kroppslige aktiviteter	Hvilke kroppslige utfordringer får barna og hvordan deltar de voksne?
Kunnskap om egen kropp, følelser og egne og andres grenser	Snakke om tema i hverdagssituasjoner, samling og mindre grupper	Hvordan gir vi barn kunnskap om kropp, følelser og grenser?
Hvordan støtte hverandre og gi hverandre omsorg	Utfordre barna på å ordne opp selv, voksne til stede som støtte. Hjelpe barnet til å vise omsorg og se andres perspektiv.	Gir vi barna mulighet til å ta ansvar og vise omsorg?
5-6 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Vi øver på å være selvstendige ved dobesøk, måltid og påkledning.	Gi tid og rom til å øve, personalet påminner og oppmuntrer.	Har barna blitt selvstendige i hverdagsaktiviteter?
Barna øver på å holde orden på sine egne saker	Gi tid og rom til å øve, personalet påminner og oppmuntrer.	Har barna blitt selvstendige i hverdagsaktiviteter?
Barna får mulighet til å tilegne seg grunnleggende ferdigheter i ulike fysiske aktiviteter som feks ski, klatre, ake, ballspill,	Legge til rette for organisert fysisk aktivitet	Hvilke organiserte fysiske aktiviteter har barna erfart?

regellek.		
Gi barna forståelse av forholdet mellom kosthold og helse	Gjennom dialog, samtaler og undring	Viser barna forståelse for forholdet mellom kosthold og helse?
Barna får kunnskap om og et forhold til personlig hygiene	Gjennom dialog, samtaler og erfaring	Har barna en naturlig god hygiene?
Barna får kunnskap om kroppen og respekt for andres kropp	Gjennom daglige samtaler og dialog, samt “Jeg er meg”	Viser barna respekt for egen og andres kropp?

Kunst, kultur og kreativitet

Rammeplanen sier: *Fagområdet omhandler uttrykksformer som billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design. Barnehagen skal la barna møte ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk som gjenspeiler et mangfoldig samfunn og ulike tidsepoker. I arbeid med fagområdet skal personalet stimulere barnas nysgjerrighet, utvide deres forståelse og bidra til undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering. Barnehagen må legge til rette for og videreutvikle barnas kreative prosesser og uttrykk.*

Hovedmål for fagområdet:

- Barna har erfaring med kunst og kultur i ulike former
- Barna har møtt ulike kunstneriske og kulturelle uttrykk
- Barna har opplevd å skape kunstneriske og kulturelle uttrykk sammen med andre
- Barna har blitt stimulert til utforskning, fordypning og progresjon

1-2 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Å få opplevelser og erfare skaperglede gjennom bruk av kroppen, varierte aktiviteter og lek inne og ute	Stimulere barnas nysgjerrighet, støtte og motivere barna i varierte kreative aktiviteter og lek	Hvordan kan personalet stimulere barnas nysgjerrighet? Hvilke kreative og varierte aktiviteter har vi tilbudt?
Å møte et mangfold av sanger, rim og regler, bevegelser og instrumenter	Introdusere sanger, bevegelser og instrumenter. Legge til rette for eventyrstunder og bruk av bildebøker og historier.	Hvilke sanger, bevegelser og instrumenter har barna blitt introdusert for? Hvordan har personalet brukt billedbøker m.m?
Å oppleve variasjon av ulike typer materiell, eksperimentering og undring.	Tilby variasjon gjennom ulike typer materiell, som for eksempel verdiløs materiell, maling, sand, vann, snø, tekstiler m.m.|	Hvordan har personalet gitt barna mulighet til å bli kjent med et mangfold av tradisjoner og kunst og kulturuttrykk?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**

Å ha tilgang til formingsmateriell og mulighet til å være kreative når de selv ønsker det.	Introdusere barna for, og gi tilgang til varierte materialer, verktøy og teknikker.	Hva og hvilke ulike materialer har barna fått erfaring med? Har personalet hatt fokus på bruk av saks, blyantgrep m.m
Å gis mulighet for å undre seg og eksperimentere med form og farger	Gjennom lek og undring sammen med barna utforsker vi former og farger	Hvordan har personalet lekt og utforsket sammen med barna?
Voksne som er lydhøre og tar vare på barns skaperglede og egen kultur (sanger, vitser, rim) Bruk av sanger,drama, bevegelse og instrumenter.	Introdusere barna for tradisjonelle sang - og regelleker. Ta vare på barns skaperglede og det kulturelle mangfoldet i barnegruppa.	På hvilken måte har personalet vært tradisjon og kulturbærere?
4-5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Å få bearbeide inntrykk og uttrykke sin kreativitet sammen med andre.	Ta vare på barns initiativ her og nå og legge til rette for kreative uttrykk.	Hvordan har personalet tatt vare på barns initiativ?
Å ta i bruk og beherske ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi.	Introdusere ulike teknikker, materialer, verktøy og teknologi. Ha en nysgjerrig og undrende holdning sammen med barna.	Hvilke teknikker, materialer og verktøy har barna blitt introdusert for? Hvordan viser personalet sin nysgjerrighet og undring sammen med barn?
Å vise fram sin egen skaperglede gjennom sang, bevegelse, bruk av instrumenter og dramatisering.	Tilby materiell, støtte og motivere barn til å vise fram sin skaperglede.	Hva har personalet gjort i forhold til å tilby ulike materiell og motivere til skaperglede?
Å dele og vise glede og stolthet over egen kulturelle tilhørighet.	Ha oppdatert kunnskap om barnas ulike kulturer.	På hvilken måte er barnegruppas ulike kulturelle tilhørighet synliggjort på avdelingen, i barnehagen og ut til foreldre.
Å bruke og beherske digitale verktøy.	Ha en bevisst holdning til bruk av digitale verktøy som et supplement til pedagogiske aktiviteter.	Hvordan har personalet lagt til rette for digitale verktøy og hvordan kommer det til syne på avdelingen?
5-6år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna uttrykker tanker og opplevelser ved hjelp av ulike teknikker og materialer	Tilby ulike formingsaktiviteter og ulike materialer	Hvilke materiell har barna fått erfare?

Barna dramatiserer eventyr og fortellinger	Sørge for at barna kjenner ulike eventyr og fortellinger. Tilgang på materiell til rollelek	Hvilke eventyr og fortellinger har vi dramatisert?
Barna skaper egne historier	Legge til rette for at barna uttrykker seg i lek og samling	Hvilke barnehistorier har kommet frem?
Barna får mer bakgrunnsstoff i forhold til de kulturuttrykkene de blir presentert for (museumsbesøk, informasjon om forfattere)	Legge til rette for museumsbesøk	Hvilke kulturelle institusjoner har vi besøkt?

Natur, miljø og teknologi

Rammeplanen sier: *Opplevelser og erfaringer i naturen kan fremme forståelse for naturens egenart og barnas vilje til å verne om naturressursene, bevare biologisk mangfold og bidra til bærekraftig utvikling. Barnehagen skal bidra til at barna blir glade i naturen og får erfaringer med naturen som fremmer evnen til å orientere seg og oppholde seg i naturen til ulike årstider.*

Hovedmål for fagområdet:

- opplever og utforsker naturen og naturens mangfold
- får gode opplevelser med friluftsliv året rundt
- opplever, utforsker og eksperimenterer med naturfenomener og fysiske lover
- får kjennskap til naturen og bærekraftig utvikling, lærer av naturen og utvikler respekt og begynnende forståelse for hvordan de kan ta vare på naturen
- får kunnskap om dyr og dyreliv

1-2 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Å bruke sansene sine i naturen; se, føle, smake,lytte, lukte Erfare kontraster som varme/kulde, lys/mørke, stillhet/lyd	Bruke alle sansene og sette ord på sanseopplevelser og kontraster sammen med barna	På hvilken måte viser barna og personalet respekt og glede av å være ute i naturen og nærmiljøet.
Værfenomener som; sol, regn, vind, snø, sludd	Være positiv til å være ute i all slags vær og alle årstider	På hvilken måte viser barna og personalet entusiasme og nysgjerrighet over ulike værfenomener?
Enkle eksperimenter med elementer som sand, vann,	Undre seg sammen med barna	Hvordan undrer barna seg over det de erfarer? På

snø, is og jord.		hvilken måte får barna veiledning og støtte?
Naturmaterialer, kongler,kvister, steiner,blader m.m	Sette av tid til å undre seg sammen med barna over ulike naturmaterialer.	Hvordan blir ulikt naturmateriale brukt i kreative prosesser?
Å bevege seg i ulendt og ulik terreng	Stimulere og legge til rette for gode uteopplevelser	Hva er gode uteopplevelser og utedager for alle barn?
Bli med personalet å kildesortere	Plukke opp søppel og gi gode holdninger ved å kildesortere	Hvordan er barna med på å kildesortere og plukke søppel?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Glede over egne opplevelser og oppdagelser ute i ulikt miljø, vær og årstid	Planlegge og tilrettelegge opplevelser og erfaringer med variasjon i miljø, vær, årstider og naturelementer.	Hvordan ser vi at barna viser glede over egne opplevelser og oppdagelser?
Aktivt og bevisst bruk av sansene for å få informasjon og kunnskap	Bevisstgjøring av barna på bruk av sansene og bruke oppdagelser til videre læring	Hvordan følges barnas oppdagelser og interesser opp til videre læring?
Utforskning og eksperimentering av oppdagelser og hypoteser	Ha kompetanse og sammen med barna observere, undre seg, reflektere og prøve ut	Hvordan ser vi på barna at de er engasjerte og motiverte?
Bruk av ulike hjelpemidler (Ipad, forstørrelsesglass, oppslagsverk m.m) og redskaper som f.eks. kniv på en hensiktsmessig og forsvarlig måte	Ha kompetanse på og sammen med barna bruke hjelpemidler og redskaper som er hensiktsmessig	Hvilken kompetanse er nødvendig å ha i forhold til naturvitenskap, hjelpemidler og redskaper?
Viktigheten av å ta vare på naturen rundt oss	Utøve synlig praksis med respekt for naturen og bærekraftig utvikling	På hvilken måte synliggjør vi respekt for naturen og bærekraftig utvikling?
Hva og hvordan vi kildesorterer	Kildesortere sammen med barna	Hvordan kan vi se en begynnende forståelse for kildesortering og konsekvenser av handlinger i naturen hos barna?
4-5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
At påkledning må justeres etter vær og føreforhold	La barna få erfare konsekvensene av egne klesvalg innenfor forsvarlige rammer.	Klarer barna og ta selvstendige klesvalg basert på kjennskap til vær og egen kropp?
Å gå på do i naturen	Kunne veilede barna til å gå på do ute	Kan barna gå på do på egen hånd?

Naturlig kretsløp, død-forråtnelse - ny vekst	Ha kunnskap og fokus på naturlige kretsløp-prosesser gjennom f.eks. kompostering, dyrking, naturens kretsløp gjennom årstider	Hvordan har vi synliggjort det naturlige kretsløpet? Hva har vi dyrket?
Menneskeskapte kretsløp, gjenvinning og gjenbruk.	La barna bruke gjenbruksmateriell, delta i søppelrydding og resirkulering.	Vet barna konsekvensene av ulike typer forsøpling og miljøskader?
At språket brukes til å reflektere rundt prosesser, eksperimenter og naturvitenskapelige fenomener	Gi rom til de gode samtalene, og være i dialog med barna.	Gir vi rom til samtale, undring og refleksjon?
5-6år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna får nærmere kjennskap til sammenhenger i naturen.	Så noe som gror og som kan spises Kildesortering og søppelplukking/resirkulering	Hvilket fokus har vi på kildesortering?
Barna får kjennskap til realfag gjennom eksperimenter og undring	Vi leker og erfarer med realfag og eksperimenter	Hvordan jobber barnehagen med realfag?
Barna får kjennskap til menneskets livssyklus gjennom “Jeg er meg”	Ukentlige samlinger i forbindelse med “Jeg er meg”.	Hvordan jobber barnehagen med “Jeg er meg”?

Antall rom og form

Rammeplanen sier: *”Fagområdet handler om å oppdage, utforske og skape strukturer og hjelper barna til å forstå sammenhenger i naturen, samfunnet og universet. Barnehagen skal synliggjøre sammenhenger og legge til rette for at barna kan utforske og oppdage matematikk i dagligliv, i teknologi, natur, kunst og kultur og ved selv å være kreative og skapende. Arbeid med fagområdet skal stimulere barnas undring, nysgjerrighet og motivasjon for problemløsing.”*

Hovedmål for fagområdet:

- Barna har grunnleggende forståelse for matematiske begreper
- Barna undrer seg over matematiske sammenhenger i hverdagen
- Barna erfarer størrelser og bruker kropp og sanser for å utvikle romforståelse
- Barna undersøker og gjenkjenner former, farger og størrelser, og sorterer dem på forskjellige måter

1-2år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Antall Tallrekka opp til tre Tallord Forskjell på en og mange Rom Utforske objekter og leker Sammenligne, finne likheter og forskjeller Rydde leker der det hører hjemme Kjenne plassen sin i garderoben Form Oppleve ulike konstruksjonsmateriell Kjenne de største kroppsdelene, som arm, bein, hode og mage.	Antall Bruke matematisk språk i hverdagen. Tall og mengde opp til fem henger fremme og er visuelt. Bruke sanger, rim og regler som inneholder matematiske begreper. Rom Ha tilgjengelig materiell for utforskende, kroppslig lek, som pappesker, puter, tepper osv. Ha gode visuelle systemer for oppbevaring av leker. Garderobeplasser er godt merket med navnbilde og bilde. Form Ulikt konstruksjonsmateriell er tilgjengelig for lek Avdelingen har ulike puttekasser, spill og konstruksjonsleker tilgjengelig (plastelina, duplo, klosser osv)	Hvordan kommer antall rom og form til uttrykk i barnas lek? I hvilke situasjoner bruker personalet matematisk språk? På hvilken måte har personalet lagt til rette for matematisk lek på avdelingen?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Antall Tallrekka opp til 10 Mengde opp til 3 Vise alder med fingrene Peketelling Sammenhengen mellom tall og mengde **Rom**	Antall Bruke matematisk språk i handlinger barn gjør Bruke preposisjoner, størrelsesord og retningsord i dagligtale. (stor/liten, opp/ned, bak/foran) Ha undrende samtaler med barna **Rom**	Hvordan kommer antall, rom og form til uttrykk hos barna i lek? Hvordan er personalet deltagende i matematisk? Hvordan er personalet bevisst på bruk av matematisk språk? Hvordan har personalet lagt til rette for matematisk

Følge instruksjoner knyttet til preposisjoner Å orientere seg rom og miljø, både inne og ute Form Erfaring med å bygge konstruksjoner både ut ifra egen fantasi og instruksjon/tegning. F.eks gjennom perling, puslespill eller lego. Erfaring med størrelser og ord for størrelsesforhold	Ha materiell og rom tilgjengelig for utforskende og kroppslig lek både inne og ute Ha et godt tilrettelagt system for sortering av leker (visuelt) Bruke digitale verktøy i felleskap **Form** Legge til rette for konstruk-sjonslek både med og uten instruksjon Legge til rette for lek med former som feks sandkakeformer, plastelina eller magnatiles.	utvikling i form av presentasjon av utstyr, planer og lek? Hvordan kommer fagområdet til uttrykk i planer?
4-5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Antall Telle fram- og baklengs, leke med tallrekker Peketelle til fem Kjenne igjen tallbilde 0-10 Sammenheng mellom tall og mengde Klappe stavelser i ord **Rom** Orientere seg på enkle kart, feks over uteområdet eller turer i nærmiljøet Tidsbegrep: i går, i mor-gen, ukedager Kjenne begreper for avstand, vekt og volum Plassering av seg selv i rommet- stå på rekke, i ring Tegne egen kropp med alle kroppsdeler	**Antall** Gi barna erfaring med å løse matematiske problemer Bruke terning, konkreter og tallbilder Synliggjøre tall og mengder på avdelingen **Rom** Bruke digitale verktøy som f.eks kart. Samtale om, og utforske tid, tall, mengder, av-stand, vekt, volum og plassering. **Form** La barna gjenkjenne og gjenskape ulike mønstre feks gjennom bruk av mandalas utendørs eller perling og maling innendørs. Gi barna erfaring med å gjenkjenne de geometriske formene	Hvordan kommer antall, rom og form til uttrykk hos barna i lek? Hvordan er personalet deltagende i matematisk? Hvordan er personalet bevisst på bruk av matematisk språk? Hvordan har personalet lagt til rette for matematisk utvikling i form av presentasjon av utstyr, planer og lek? Hvordan kommer fagområdet til uttrykk i planer?

Sortere i kategorier som farge, størrelse eller egenskap. **Form** Lage egne mønster og konstruksjoner Bygge en konstruksjon etter instruksjon Begrepsforståelse for matematiske begreper som gjennom/mellom, lik/ulik, stor/liten osv.		
5-6år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna utvider repertoaret med grunnleggende begreper, former, tall og størrelsesforhold	Vi leker og spiller spill som forutsetter forståelse av begrepene	På hvilken måte sikrer vi at barna har kjennskap til grunnleggende begreper og realfag?
Barna får erfaringer med avstand, vekt og volum	Vi leker og erfarer med realfag og eksperimenter	På hvilken måte sikrer vi at barna får kjennskap til matematiske begreper?
Barna får kjennskap til dager, måneder og årstider	Daglig samling	På hvilken måte sikrer vi at barna har oversikt over en årssyklus?

Etikk, religion og filosofi

Rammeplanen sier: *Barnehagen skal la barna få kjennskap til fortellinger, tradisjoner, verdier og høytider i ulike religioner og livssyn og erfaringer med at kulturelle uttrykk har egenverdi. Barnehagen skal skape interesse for samfunnets mangfold og forståelse for andre menneskers livsverden og levesett. Gjennom å samtale om og undre seg over eksistensielle, etiske og filosofiske spørsmål skal barn få anledning til selv å formulere spørsmål, lytte til andre, reflektere og finne svar. Slik skal barnehagen bidra til å legge grunnlag for kritisk tenkning og dømmekraft.*
Hovedmål for fagområdet:

- Barna har kjennskap til tradisjoner og høytider i ulike religioner og livssyn
- Barna har kjennskap til mangfold i samfunnet og forståelse for andre menneskers levesett
- Barna har undret seg og fått mulighet til å spørre, lytte,tenke og finne svar
- barna har kjennskap til grunnleggende verdier og utvikle respekt for seg selv og hverandre

1-2 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**

Omsorg og trygghet	Gi omsorg og trygghet gjennom blikkontakt, fysisk nærhet og anerkjennende kommunikasjon	Hvordan ser personalet at barna er trygge og viser trivsel i barnegruppa?
Å bli anerkjent for den man er, bli sett og hørt. Utvikle respekt for hverandre.	Være gode rollemodeller gjennom kommunikasjon, nærhet og tilstedeværelse.	På hvilken måte har personalet vært gode rollemodeller?
Musikk og sang fra ulike kulturer	Tilrettelegge for ulike sang-og musikkopplevelser	Hvordan har personalet brukt sang og musikkopplevelser?
Fortellinger fra ulike kulturer og tradisjoner	Bruke bildebøker, bilder og konkreter	Hvordan har personalet jobbet med fortellinger?
Sanseinntrykk gjennom matretter og bakst fra forskjellige kulturer og tradisjoner	La barna gjennom aktiviteter få brukt alle sine sanser	Hvilke matretter har vi tilbudt barna?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Å hevde egne behov og ta hensyn til andre barns behov	Veilede barna i å samhandle med andre.	Hvordan veileder personalet barna i å samhandle med andre?
Konflikthåndtering med veiledning fra personalet	Hjelpe barna i å sette ord på egne tanker og følelser.	På hvilken måte støtter personalet barna i å løse konflikter og å sette ord på egne tanker og følelser.
Fortellinger og rollespill i sammenheng med høytider og tradisjoner.	Organisere aktiviteter sammen med barna.	Hvilke aktiviteter har vi organisert sammen med barna?
Mangfoldet i barnegruppen	Synliggjøre mangfoldet i barnegruppen gjennom planlagte aktiviteter .	Hvordan synliggjør vi mangfoldet i barnegruppen?
Å undre seg, stille spørsmål og fantasere.	Undre seg sammen med barna og stille åpne spørsmål.	I hvilken grad undrer vi oss og stiller åpne spørsmål?
4 - 5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Gjensidig respekt, likeverd og demokrati	Være gode rollemodeller som reflekterer over egne holdninger og handlinger	Hvordan skaper personalet et inkluderende fellesskap og gruppetilhørighet?
Toleranse for likheter og forskjeller.	Skape et miljø som preges av dialog, toleranse og evnen til refleksjon om mangfold og likeverd	Hvordan ser personalet at barna blir tatt på alvor samtidig som de må ta hensyn til andre?

Å bli oppmuntret til å håndtere/ løse konflikter selv	Gi rom og veiledning for å løse konflikter selv	På hvilken måte gir vi rom og veiledning slik at barna løser konflikter på en hensiktsmessig måte?
Nulltoleranse for mobbing	Føre systematisk arbeid med forebygging og oppfølging av mobbing og krenkelser	Hvordan arbeider personalet forebyggende med mobbing?
Fortellinger og rollespill i sammenheng med høytider og tradisjoner.	Organisere aktiviteter sammen med barna.	Hvilke aktiviteter har vi organisert sammen med barna?
Religioner og tradisjoner som er representert i barnegruppa.	Gi barna kunnskap om ulike tradisjoner, religioner og levesett.	Hvordan har vi formidlet kunnskap om tradisjoner, religioner og levesett som er representert i barnegruppa?
Musikk, sang og drama fra ulike kulturer og tradisjoner	Organisere drama, musikk og sang aktiviteter sammen med barna.	Hvilke drama, musikk og sang aktiviteter har vi gjennomført sammen med barna?
5-6 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna får erfaringer med forskjellighet og uenighet og at andre opplever verden på en annen måte enn seg selv	Skape et miljø som preges av dialog, toleranse og evnen til refleksjon om mangfold og likeverd	Hvordan ser personalet at barna blir tatt på alvor samtidig som de må ta hensyn til andre?
Barna lærer å inngå kompromisser	Gi rom og veiledning for å inngå kompromisser.	På hvilken måte gir barnehagen rom for at barna selv inngår kompromisser?
Barna filosoferer rundt liv og død	Ha aktuell litteratur tilgjengelig. Skape rom for undring Bruke naturlige situasjoner for samtale	På hvilken måte har vi undret oss over liv og død sammen med barna?
Barna får nærmere kjennskap til historien bak de ulike høytidene og tradisjonene	Gi barna kunnskap om ulike tradisjoner og religioner	Hvordan har vi formidlet kunnskap om tradisjoner og religioner som er representert i barnegruppa?

Nærmiljø og samfunn

Rammeplanen sier: “*Barnehagen skal bidra til kunnskap om og erfaring med lokale tradisjoner, samfunnsinstitusjoner og yrker slik at barna kan oppleve tilhørighet til nærmiljøet.*

Kulturelt mangfold, ulike levevis og ulike familieformer er en del av fagområdet. Barnas medvirkning i barnehagens hverdagsliv legger grunnlaget for videre innsikt i og erfaring med deltakelse i et demokratisk samfunn. Gjennom utforsking, opplevelser og erfaringer skal barnehagen bidra til å gjøre barna kjent med eget nærmiljø, samfunnet og verden."

Mål for fagområdet:

- Barna er kjent med de bærekraftsmål kommunen/barnehagen fokuserer på. Kjenner til hele sirkelen som viser FNs bærekraftsmål
- Barna erfarer like muligheter til deltagelse og medvirkning
- Barna har kjennskap til lokale tradisjoner, kulturelt mangfold og får toleranse for ulike levesett
- Barna har kjennskap til sitt eget nærmiljø
- Barna har kunnskap om trafikksikkerhet og hvordan de kan gå trafikksikkert på tur i nærområdet

1-2år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Trygghet og tilknytning gjennom gode, omsorgsfulle voksne. Å bli møtt på egne behov og akseptert for den de er Erfare egne og andres grenser Å bli utfordret på egne grenser og oppleve mestring Å gå på tur i nærmiljøet Oppleve kulturelt mangfold	Ha tett samarbeid med alle foreldre Være oppmerksomme på elementene i COS og være trygge voksne for alle barn. Observere og kartlegge alle barn for å kunne ta utgangspunkt i deres ståsted og interesser Gi barna ulike sanseopplevelser Gi barna trygge opplevelser på tur i nærmiljøet La barna oppleve ulike kulturer, musikk og smaker.	På hvilken måte er voksne bevisste på sin rolle som trygge "ladestasjoner" for barna? På hvilken måte kartlegger vi sosiale relasjoner i barnegruppe? På hvilken måte jobber vi for å gi alle barn like muligheter? Hvordan sørger personalet for trygg utforskning av barnehagens nærmiljø På hvilken måte gir vi de yngste erfaring med ulike kulturer?
3-4 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
En trygg overgang fra liten til stor avdeling Å få påvirke egen hverdag Oppleve egne og andres grenser Oppleve ulike kulturer og få kjennskap til samene som urbefolkning.	Ha gode rutiner for overgang til stor avdeling Være trygge voksne og anerkjenne barns følelser Inkludere alle barn i aktiviteter og ha fokus på demokrati og medvirkning i aktiviteter. Gi barna kunnskap til og	Hvordan sørger vi for at barna medvirker i valg som påvirker dem? Hvordan møter voksne barns spørsmål og undring? Hvordan sørger vi for at barna har kunnskap om ulike minoriteter?

Kjenne Norges grunnlovsdag Bli kjent med trafikkreglene som brukes på tur i nærmiljøet	erfaring med minoriteter og merkedager representert i barnehagen. Gi barna kunnskap om Norges nasjonaldag Kjenne til Bruke “barnas trafikklubb” som ressurs for innlæring av trafikkvett.	
4-5 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Å kunne orientere seg trygt i nærområdet Å bli kjent med begrepene før og nå, gamle dager og historie. Kjenne til historiske begivenheter i nærmiljøet Få kjennskap til ulike yrker, og institusjoner og bedrifter Bli anerkjent for den de er og oppleve medvirkning i hverdagen. Bli kjent med ulike familieformer og kjønnsidentiteter	Turer i nærområdet Gjøre barna kjent med lokalhistorie og lokale kunnskaper La barna lære sosial kompetanse gjennom lek og aktivitet	På hvilken måte medvirker barna i egen hverdag? På hvilken måte opplever barna utfordringer og lik mulighet til deltagelse? Hvordan sikrer vi at barna opplever seg som en del av en større sammenheng? Hvordan sikrer vi at barna erfarer å sette egne grenser, samt respektere andres? Hvordan sørger vi for god sosial kompetanse?
5-6 år		
Hva skal barna erfare	**Hvordan (personalet skal)**	**Evaluering (måloppnåelse)**
Barna får opplæring i trafikkregler og trygg ferdsel i nærmiljøet	Lære barna hvordan de kan ferdes trygt i nærom-rådet og på skoleveien Bruke digitale verktøy og kart sammen med barna	Hvilke rutiner har barnehagen for trafikkopplæring på tur?
Barna er med i en skoleforberedende gruppe.	Der gjør de aktiviteter sammen med jevnaldrende som for eksempel regellek, følge fellesbeskjeder, vente på tur, rekke opp handa/be om ordet og selvstendighetstrening.	Det evalueres gjennom dialog i barnegruppa og individuelle samtaler. Og gjennom foreldresamtaler og samarbeid med barneskole/SFO.
En god overgang til skolen	Sørge for trygg overgang	Hvordan sikrer barnehagen

	mellom barnehage og skole gjennom “rutine for overgang mellom barnehage - skole/SFO”.	en trygg overgang til skolen?
Blir kjent med lokalhistorie.	Turer i nærmiljøet Museumsbesøk Eventuelt samarbeid med lokale lag og foreninger.	Hvilke turer er gjennomført med fokus på nærmiljø og lokalhistorie?